

EXPERIÈNCIA MUNICIPAL SOBRE LA PRESENCIA DE L'AEDES ALBOPICTUS (MOSQUIT TIGRE) A SANT CUGAT DEL VALLÈS

Presentarem un breu resum en forma de relat de tot allò que m'han traspasat les tècniques que a l'estiu del 2004 van treballar sobre aquest tema i van establir les primeres actuacions i les posteriors de seguiment i de prevenció.

No parlarem de les característiques del mosquit ni de com va arribar, però si vull recordar que el municipi de Sant Cugat presenta totes les característiques que podien afavorir la implantació del mosquit i la seva dispersió:

- Cruïlla de múltiples vies de comunicació
- Climatologia favorable
- Entorn urbà favorable (arbrat molt abundant, jardins particulars i terrasses amb plantes, envoltat de zones boscoses)

1. Diagnòstic o "tenim un problema"

Ara quan ja sabem quin és el problema, resulta relativament senzill mirar cap endarrere i recordar que al llarg de la primavera-estiu de 2003, l'ajuntament de Sant Cugat ja s'havia recollit diverses comunicacions de ciutadans i ciutadanes que feien referència a un increment de picadures d'insectes voladors i a més, des dels serveis primaris de salut, a finals d'estiu es va comunicar un increment considerable del nombre de consultes a urgències per aquest motiu.

Comprovat a través de consulta al Servei d'Epidemiologia de la Generalitat de Catalunya que no havia cap índex d'increment de malalties transmeses per insectes a la zona de Sant Cugat, es va adjudicar el problema a la climatologia de l'estiu de 2003, amb una inusual manca de pluja i una onada de calor que va afectar a tota Europa. De fet, amb la davallada de les temperatures, el mes d'octubre es va acabar el problema, o com a mínim això era el que creien les tècniques de salut.

Però **no**. A principis de juny de 2004 ja tenien clar que aquell seria l'estiu dels insectes i que nous i autòctons es queixaven. Cap a finals de juliol a les queixes dels ciutadans es va afegir la certesa de l'elevat nombre de persones que consultaven el servei d'urgències per reaccions importants a picadures d'insecte. De fet el nombre s'havia multiplicat per tres respecte al mateix mes de l'any 2003.

En la mateixa època, van començar a aparèixer a la premsa local cartes de ciutadans i ciutadanes que reclamaven la intervenció de l'ajuntament.

Va ser en aquell moment en que encara no tenien el diagnòstic, quan es va fer una primera comunicació i unes recomanacions als ciutadans sobre la protecció de les picadures en els mitjans de comunicació d'àmbit local.

Les pautes que es van seguir per elaborar-lo són:

- reconèixer el problema
- informar d'allò que se sap
- reconèixer les dificultats per resoldre-ho a curt termini
- informar sobre possibles solucions
- recomanar pautes realistes per tal d'evitar les picades
- introduir elements i informació de tranquil·litat
- comprometre's com a juntament a continuar treballant

Al mateix temps es va sol·licitar la col·laboració de la Diputació de Barcelona, que va tenir una resposta molt àgil i els va posar en contacte amb el Servei de Control de Mosquits (SCM) del Consell Comarcal del Baix Llobregat.

El dia 5 d'agost mitjançant una trampa de CO₂ que es va ubicar a un domicili particular de la Floresta, es varen recollir diversos espècimens entre els que es trobaven 9 simúlids o mosca negra.

El dia 9 d'agost la tècnica municipal juntament amb l'entomòleg del SCM, a un domicili particular del la zona Centre, varen capturar un espècimen de mosquit que va cridar l'atenció de l'expert, ja que no semblava tractar-se d'un mosquit autòcton. **I així va començar tot.**

El dia 11 d'agost el SCM va emetre un informe provisional en que manifestava que "...tot sembla indicar que el problema causat per insectes picadors a Sant Cugat rau principalment en la presència d'adults de simúlid del gènere *Simulium*, molt probablement *Simulium ornatum*, que correspon a les mostres de La Floresta". Però en el mateix informe **ja es feia referència a una mostra de un mosquit del gènere *Aedes* que estava pendent d'identificar.**

Al llarg de la resta del mes d'agost es va portar a terme una **primera campanya informativa** dirigida a la població incloent:

- recomanacions sobre la prevenció de picadures provocades per simúlids
- missatge tranquil·litzador en el sentit de que es tractava d'un insecte autòcton que no és considerava vector de malalties tot i que provocava reaccions molt molestes.

Malgrat aquest primer diagnòstic l'ajuntament continuava insistint al SCM sobre l'existència de dos problemes diferents i que si bé en alguns casos es corresponien amb simúlids, semblava que teníem alguna cosa més.

Finalment, **el dia 3 de setembre de 2004** se'ns va comunicar via telefònica que teníem raó: s'havia identificat, entre les mostres aportades, la presencia per primera vegada en la península ibèrica del famós **mosquit tigre (*Aedes albopictus*)** A la vegada ens van informar de la intervenció de la xarxa EVITAR i de que s'havia emès un comunicat de alerta al Ministeri de Sanitat.

2. Cercant informació i solucions

El mateix dia 3 de setembre, després d'informar-nos de l'abast de problema, es van iniciar tot un seguit d'actuacions d'urgència:

- Comunicació als serveis sanitaris del municipi.
- Comunicat amb les mesures preventives destinat als establiments amb persones de risc (residències de gent gran i centres educatius)
- Inspecció i retirada urgent de material de risc dels centres educatius públics i privats.
- Convocatòria d'una reunió de treball de tots els estaments que consideràvem implicats.

El dia 8 de setembre es va portar a terme la primera reunió de treball a la que assistiren, a més dels polítics i tècnics municipals, **el Roger Eritja i el David Roiz** (com a experts en el mosquit tigre), dos representants de la **Diputació** (de les àrees de salut pública i medi ambient), dues tècniques de la **conselleria de Salut** (del departament de salut pública i d'epidemiologia) i un tècnic de la **conselleria de Medi Ambient i Habitatge**. En aquesta primera reunió els entomòlegs van presentar l'informe de diagnòstic de la plaga, i es van prendre les primeres decisions:

- Encarregar als dos experts una proposta de treball i un pressupost per realitzar un estudi de delimitació i identificació de l'abast de la presència de l'insecte al municipi.

- Crear un comitè de crisi liderat per l'ajuntament (grup d'experts amb participació de les diverses administracions)
- Iniciar una campanya informativa dirigida a la població de Sant Cugat.
- Remetre sengles cartes a la conselleria de Salut i de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, comunicant la detecció de la plaga, adjuntant l'informe del SCM i demanant la intervenció i el suport material, tècnic i pressupostari de les dues conselleries.
- Remetre sengles cartes a les àrees de Salut Pública i Medi Ambient de la Diputació de Barcelona, comunicant la detecció de la plaga, adjuntant l'informe del SCM i demanant la intervenció i el suport material, tècnic i pressupostari de les dues àrees.

El dia 10 de setembre va tenir lloc una reunió interna de les diferents àrees i estaments de l'ajuntament implicats (gerència, àmbits de medi ambient i de polítiques socials, gabinet de premsa, servei de comunicació, serveis general i departament de recursos humans) en que es va presentar l'informe de diagnòstic de la plaga i es van prendre les següents decisions:

- Continuar liderant el tema des de la Secció de Salut Pública
- Aprovar una partida pressupostària per fer front a les primeres despeses urgents.
- Emetre un comunicat de premsa i centralitzar en el gabinet municipal de premsa les relacions amb els mitjans de comunicació.
- Dissenyar d'una campanya informativa per a la població centralitzada al Servei de comunicació.
- Centralitzar les consultes dels ciutadans i ciutadanes al telèfon 010.
- Determinar que l'àmbit de medi ambient s'implicaria en el seguiment i tractament del problema.
- Dedicar un tècnic de la brigada de parcs i jardins a treballar en l'estudi de camp juntament amb els experts del SCM.
- Posar a disposició de l'equip que farà l'estudi els mitjans materials que necessitin per a realitzar-lo.
- Mantenir una línia directa amb gerència per fer un seguiment.
- Responsabilitzar al servei de medi ambient de buscar una solució per impedir que el material contaminat (pneumàtics) afavorís la disseminació de les larves i ous.
- Reclamar la implicació de la Generalitat de Catalunya en el tractament del problema.

El dia 22 de setembre va tenir lloc la segona reunió del comitè de crisi amb el següent resultat:

- Valoració positiva de la campanya informativa desenvolupada per l'ajuntament
- L'àrea de salut pública de la Diputació va manifestar la disposició a destinar una partida per a fer front a una part de les despeses generades per la fase d'estudi.
- El Departament de Salut va aportar únicament la preparació d'una informació general sobre el mosquit tigre que posaria en la seva pàgina web.

A partir d'aquest moment el comitè de crisi es va constituir com a grup de seguiment de l'estudi.

No explicarem res de l'estudi ja que estan presents els experts que el van portar a terme i ja hauran exposat com es va fer i els resultats i estudis de continuació, si recordaré que el dia 20 de desembre de 2004 es va presentar l'informe final, amb les següents conclusions:

- La infestació del terme municipal era gairebé total en superfície i les densitats poblacionals del mosquit eren elevades.
- L'extensió als municipis veïns i a la massa arbòria de Collserola estava pràcticament assegurada i el risc de dispersió a curt termini era molt alt.
- L'impacte sobre la qualitat de vida dels ciutadans i ciutadanes de Sant Cugat havia estat important, especialment en algunes zones del municipi.

- Es proposava una línia d'actuació amb l'objectiu de reduir les poblacions d'insectes per tal de millorar la qualitat de vida en els municipis afectats i contenir i retardar la dispersió geogràfica del mosquit.

3. Des de salut pública a medi ambient

Al llarg de l'etapa que fins ara he estat recordant el lideratge del tractament de la problemàtica va ser responsabilitat de la secció de salut pública, però des de la primavera del l'any 2005 la implicació del servei de Medi Ambient va anar-se incrementant fins que finalment l'any 2006 el lideratge va traslladar-se a aquest segon departament ja que es va considerar que una vegada realitzades les primeres actuacions la presència del mosquit tigre en el municipi havia passat a ser un problema mediambiental i tot i que calia mantenir les actuacions en l'àmbit de la salut no eren considerades prioritàries.

Exposo una mica quines van ser aquestes actuacions de salut pública:

- En els primers mesos de 2005 es va constituir un grup de treball que aplegava diferents representants de l'àmbit local (farmàcies i proveïdors de salut) per tal d'elaborar un protocol d'actuació davant les consultes dels afectats així com dissenyar una estratègia de seguiment dels espais del municipi que podien estar més afectats. El protocol va estar comunicat a tots els sanitaris del municipi.
- Dissenyar una campanya d'informació a la població de les mesures preventives.

A la vegada el servei de medi ambient amb la nostra col·laboració va començar a treballar sobre actuacions d'inspecció directa dels espais de risc, de eliminació de residus de material fortament contaminat i de donar suport a la continuació de l'estudi. A la vegada es van començar a estudiar possibles propostes d'actuacions de contenció.

A partir de l'any 2006 les actuacions van estar liderades per el Servei de medi ambient. El resum d'aquestes actuacions se centra en:

- Creació d'un servei exclusiu d'atenció a les consultes i demandes de la ciutadania relacionades amb el mosquit tigre.
- Creació d'un grup d'agents cívics que informen porta a porta la població sobre els focus de cria del mosquit i les mesures de prevenció. Aquesta campanya molt efectiva, que es va repetir l'any 2007 es va portar a terme en coordinació amb el Servei d'Ocupació Municipal (SOM)
- Elaboració de material educatiu destinat als Centres d'Educació Primària
- Seguiment de les actuacions de control en l'espai públic.
- Portar a terme una campanya d'informació a través dels mitjans de comunicació locals.
- Tractament fitosanitari restringit i puntual de zones d'alta presència de larves o insectes adults.

4. Avaluació de les actuacions

A les diferents memòries que s'han anat efectuant entre el 2004 i el 2007 sobre les estratègies de control de l'*Aedes albopictus* es presenta una valoració final de les estratègies que es pot resumir en el següents punts:

- El lideratge municipal ha estat clau en l'adopció de mesures de prevenció.
- La participació de tots els agents implicats a nivell local ha estat molt àmplia.
- Les accions de comunicació veraç i positiva a la població han estat fonamentals en la prevenció dels problemes derivats de la presència de l'insecte a la localitat.
- L'elaboració de protocols de tractament amb la participació dels agents de salut de la localitat han permès donar confiança a la població i han evitat la sobresaturació dels

serveis sanitaris. En aquest sentit cal destacar el paper desenvolupat per les oficines de farmàcia.

- El servei d'atenció a les consultes dels ciutadans afectats ha estat valorat molt positivament en la canalització i resolució de les demandes.
- Les visites porta a porta han estat molt efectives en la prevenció dels focus de mosquits.
- El seguiment directe dels espais ocupats per persones de més risc (residències de gent gran i centres escolars) ha estat valorat positivament.
- El control de les deixalleries i dipòsits municipals per mantenir el material de risc protegit de la pluja es considera molt important però és difícil de portar a la pràctica.
- La utilització restringida d'insecticides i larvicides ha demostrat la seva utilitat, sempre que s'utilitzi de forma controlada, en espais molt concrets i seguint totes les normes de seguretat.

5. Apartat especial dedicat a les **actuacions de comunicació**

Considerant que aquestes actuacions són bàsiques en l'èxit, d'altra banda limitat, de les actuacions de control, voldria presentar algunes mostres del material utilitzat.

6. Resposta i interlocutors de les **diferents administracions:**

No voldria acabar sense posar de manifest la relativa soledat amb que l'ajuntament de Sant Cugat va enfrontar l'experiència del diagnòstic i les primeres actuacions.

A banda de l'Àrea de Salut Pública i Consum de la Diputació de Barcelona, tant pel que fa a l'assessorament com a l'aportació econòmica, en els dos primers anys les aportacions d'altres administracions van ser mínimes.

Tot i així en els últims anys hem rebut la col·laboració puntual de la conselleria de Medi Ambient i evidentment de la Diputació a través del SCM.

7. **Conclusions**

Jo crec que he presentat una revisió de les actuacions municipals durant els últims anys que espero puguin ser útils a qualsevol ajuntament que es trobi en una situació semblant.

També estic convençuda de que actualment si poguéssim posar en una balança quins són els elements bàsics en el tractament d'una plaga d'aquest tipus serien:

- Un bon assessorament i treball tècnic (municipals o externs)
- Actuacions informatives a la població ben dissenyades i amb recursos.
- Servei d'atenció a les consultes directes de la ciutadania àgil i eficaç

Aquest tres ítems serviran perquè els ciutadans puguin percebre que l'administració local és responsable i es preocupa en resoldre els problemes que li són propis i col·labori activament en les mesures de prevenció.